

II dalis

Antisemitizmas – nesibaigianti kova?

Europos žydų ir antisemitizmo istorija
Mokomoji priemonė

1 Po holokausto

1945 m. baigėsi Antrasis pasaulinis karas, nusinešęs apie 50 milijonų gyvybių. Milijonai žuvo ne karo lauke, o mirties ir koncentracijos stovyklose: tarybiniai karo belaisviai, lenkai, čigonai, homoseksualistai, neįgalieji ir kiti. Didžiausia aukų grupė, apie šeši milijonai, buvo žydai, ketvirtadalis iš jų – vaikai.

Sugrįžimas į gyvenimą

Vieni karą pergyvenę žydai emigravo į kitas šalis, kiti grįžo į savo gimtąsias vietas. Olandijos žydė Frida Menko (Frieda Menco) grįžo į tėvynę. Ji dirbo žurnalistė, ypatingą dėmesį skyrė mažumų teisėms. Fania Brancovskaja pergyveno Vilniaus getą, šiandieną dirba Vilniaus jidiš institute ir Lietuvos žydų bendruomenėje. Kauno geto kalinė Irena Veisaitė karo pabaigos sulaukė gelbėtojų Ladigų šeimoje Vilniuje. Jeruzalės Hebrajų universiteto profesorius istorikas Dovas Levinas kalėjo Kauno gete, 1945 m. pasitraukė į Palestiną.

Kiti apsigyveno mūsų namuose

Frida Menko pasakojo: „Aš ir mano mama kalėjome Aušvico mirties stovykloje. Kai mus išvadavo, buvome labai nusilpusios, aš nepajėgiau net eiti. Rusai, lenkai, anglai ir amerikiečiai kariai mumis labai rūpinosi. Visai kitaip mus pasitiko gimtoji Olandija. Kai norėjome įeiti į savo namus, buvome priverstos belstis ir prašytis įleidžiamos – ten gyveno jau kiti žmonės. Mūsų neįleido, todėl turėjo įsikišti policija. Apskritai, situacija po karo buvo labai sunki, visur eilės, žmonės mūsų atžvilgiu dažnai elgėsi šalta, tarsi nesuprasdami, ką teko patirti žydams.“

Teatologė profesorė
Irena Veisaitė

Esu Lietuvos žydė

Irena Veisaitė pasakojo: „1946 m. mane globojusi gelbėtojų Ladigų šeima buvo ištremta į Sibirą. Likau be pastogės. Mane priėmė Dachau ir Štuthofo stovyklose išgyvenusi žydų šeima. Labai norėjau mokytis. Baigiau gimnaziją, studijavau lietuvių literatūrą Vilniuje, germanistiką Maskvoje. Po studijų grįžau į Lietuvą. Aš sąmoningai likau gyventi čia. Man atrodė, kad galiu kažką prasminga nuveikti tik tame krašte, kurį pažįstu. Su Lietuva mane sieja kalba, kultūra, praeitis, dabartis ir ateitis. Čia gimiau ir turiu prigimtinį ryšį su šia žeme. Su ja mane sieja ir nužudytųjų kapai, ir atmintis. Tarybiniais laikais holokaustas nebuvo aktuali tema. Tik atgavę Nepriklausomybę, žmonės prabilo savo balsu, neverčiami meluoti ar apsimitinėti. Man svarbūs lietuvių ir žydų santykiai. Jei kažkas ne taip, man skauda širdį, nes esu ir lietuvė, ir žydė.“

Prieškarinė Jochelesų šeimos nuotrauka. Stovi (iš dešinės) tėvas Benjaminas, Fania (g. 1927 m.), mama Rachilė, sėdi Fanios jaunesnioji sesuo Riva.

Frida Menko, 2008 m.

Aš myliu Vilnių

Fania Brancovskaja pasakojo: „Vilniaus geto likvidavimo dieną, 1943 m. rugsėjo 23 d., aš slapta išėjau iš geto, pasiekiau tarybinius partizanus, kovojau žydų partizanų būryje. Gete liko tėvai ir jaunesnioji sesuo. Grįžusi į Vilnių, 1944 m. pirmiausia ėmiau jų ieškoti. Sužinojau, kad likviduojant getą mano šeimą išvežė į koncentracijos stovyklas. Tikėjaisi, kad jie grįš. Pamenu, darbe gavau taloną kailiniams. Jie buvo per dideli, bet aš neskubėjau keisti. Galvojau, grįš sesuo, atiduosiu jai. Vis eidavau į Vilniaus traukinių stotį, kur atvažiuodavo traukiniai su išgyvenusiais. Pamačiusi vyresnio amžiaus žmogų, labai norėdavau prieiti ir apkabinti. Nė vienas iš mano šeimos narių negrįžo. Labai mylėjau Vilnių. Norėjau dalyvauti atstatant savo miestą. Prieš karą trumpai dirbau mokykloje. Po karo supratau, kad mokykloje dirbti nebegalėsiu. Neliko žydiškų mokyklų, nebuvo žydų vaikų...“

Antisemitizmas...
tai neapykanta ir
priešiškus žydams.

Septyniolikmetis Dovas
Levinas Kauno gete.

Pabėgimas į Palestiną

Dovas Levinas gimė 1925 m. Kaune, sionistų šeimoje. Karui prasidėjus, visa Levinų šeima kartu su kitais Kauno žydais buvo įkalinti gete. 1943 m. spalį apie trys tūkstančiai geto gyventojų buvo suimti ir išvežti į darbus Estijon. Tarp suimtųjų buvo Dovo tėvai ir dvynė sesuo Basia. „Tądien buvau ne su šeima. Eidamas pro savo namus, aš mačiau, kaip vokiečių ir žydų policininkai varė mano šeimą. Sesuo šaukė, tėvas atrodė pasimetęs. Jau norėjau pulti prie jų, bet tą akimirką pagavau mamos žvilgsnį, kurio niekada nepamiršiu: „Bėk iš čia tuojau pat!“ Ir aš pabėgau. Daugiau niekada jų nebemačiau.“ Gete Dovas priklausė pagrindinei sionistų stovyklai. Jai priklausęs jaunimas būrėsi į kolektyvą, arba hebrajiškai *kibucą*. Ši bendrystė padėjo išgyventi tėvų netektį ir vienišumą, greičiausiai išgelbėjo ir gyvybę: organizacijos dėka Dovui pavyko pasitraukti pas partizanus.

1944 m. rugpjūčio pabaigoje devyniolikmetis Dovas grįžo į gimtąjį Kauną. Griuvėsiai, nusivylimas, skausmas, depresija. „Mes, buvę partizanai, laikėmės drauge. Kiekvienas susitikimas baigdavosi klausimu: kas toliau? Buvo sunku stovėti ant šios krauju pasruvusios žemės, neminint to, kad čia atėjo dar vienas režimas. Apsisprendžiau pasitraukti į Palestiną. Tai buvo rizikingas žingsnis. Kelionė truko 10 mėnesių.“

Užduotys

1. Frida Menko apie savo žydišką kilmę sako: „Galima sakyti, kad mano žydiškumą man priminė vokiečių okupacija. Iki tol apie tai beveik nesusimąstydavau.“
Pakomentuok, ką Frida turi omenyje.

2. Irena Veisaitė sako, kad ji ir žydė, ir lietuvė. Ar Lietuvoje gyvenantys ne lietuvių tautybės žmonės gali vadintis lietuviais?
Paaiškink, kaip ir kodėl?

3. Pateik keletą pavyzdžių, kodėl po holokausto vieni žydai grįžo į Lietuvą, kiti – pasitraukė iš jos.

2 Niekada per amžius

Dalis karo nusikaltėlių buvo suimti ir nuteisti po karo. Kiti pabėgo, slapstėsi ir išvengė atsakomybės. Valstybės siekė išspręsti, kaip užkirsti kelią genocidui ir kaip persekioti nusikaltėlius, jei jis visgi įvyktų. Šį siekį vainikavo Visuotinė žmogaus teisių deklaracija.

Kiekvienas žmogus turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę.

Po karo susitikę valstybių vadovai tarėsi, kaip išvengti karų ateityje. Beveik visos šalys tapo naujai įsteigtos Jungtinių Tautų Organizacijos narėmis. 1948 m. jos apibrėžė žmogaus teises, kurių privalu laikytis visoms valstybėms narėms. Šių teisių visuma vadinama Visuotine žmogaus teisių deklaracija.

Keletas žmogaus teisių

- Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis.
- Kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir neliečiamybę.
- Visi yra lygūs prieš įstatymą.
- Kiekvienas žmogus gali naudotis visomis teisėmis ir laisvėmis, paskelbtomis šioje Deklaracijoje, nepriklausomai nuo to, kokia yra jo rasė, odos spalva, lytis, kalba, religija, politiniai ar kitokie įsitikinimai, nacionalinė ar socialinė kilmė, turtinė, gimimo ar kokia nors kitokia padėtis.
- Kiekvienas žmogus turi teisę į įsitikinimus ir jų reiškimo laisvę.
- Kiekvienas žmogus turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę.

Eichmanno teismas Jeruzalėje

Adolfas Eichmannas

1961 m. Adolfo Eichmanno teismas dar kartą atskleidė neįtikėtinai didelį nacių nusikaltimų mastą. Eichmannas buvo atsakingas už žydų pervežimą į mirties ir koncentracijos stovyklas. Teismas buvo ypatingas ir tuo, kad buvo rodomas per televiziją ir kiekvienas, turėjęs namie televizorių – tuo metu sparčiai plintančią naujovę, – galėjo jį stebėti. Žmonės pritrėnkė Eichmanno gynybos argumentas: „Aš tik vykdžiau įsakymus.“ Tai buvo akibrokštas, žinant, kad daugybė persekiojimų ir žudynių įvykdė tie, kurie „tik vykdė savo pareigą“.

Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius Kofi Annanas (iki 2006 m.) Pasauliniame vaikų festivalyje, 2000 m., Bazelis, Šveicarija. „Kova su antisemitizmu – tai kova už žmonijos ateitį.“

Generalinio prokuroro padėjėjas ir kaltintojas Eichmanno teisme buvo Jokūbas Robinzonas (1889–1977 m., g. Seirijuose, teisininkas, buvęs tarpukario Lietuvos Respublikos Seimo narys). Robinzono indėlis yra ypatingai reikšmingas kuriant Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisiją, lemiamas – siekiant susitarimo dėl kompensacijų Izraelio ir Vokietijos susitaikymo procese ir daugelyje kitų darbų. (J. Robinzonas – nuotraukos viršuje.)

Teismai

1945 m. Vokietijos mieste Niurnberge pirmą kartą įvyko tarptautinis teismas. Jame buvo teisti 206 svarbiausi karo nusikaltėliai. Siekiant užkirsti kelią genocidui ateityje, buvo nutarta įkurti tarptautinį karo tribunolą. Šiuos planus sutrukdė tarp Tarybų Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų prasidėjęs šaltasis karas. Pirmieji tribunolai ėmė veikti tik atšilus šių valstybių santykiams praėjusio šimtmečio aštuntame dešimtmetyje. 1993 m. įsteigtas Jugoslavijos, 1994 m. – Ruandos tribunolas. Šiandieną Tarptautinis kriminalinis teismas veikia Hagoje, Olandijoje. Jo nepripažįsta tik kelios šalys, tarp jų JAV, Izraelis, Kinija.

Žinomo vokiečių antinacinio judėjimo dalyvio, pastoriaus Martino Nimiolerio (Niemöller) žodžiai.

Pirmiausia jie atėjo žydų.
Aš jų neužtariau, nes aš –
ne žydas.
Tada jie atėjo komunistų.
Aš jų neužtariau, nes aš –
ne komunistas.
Tada jie atėjo profsąjungos
narių.
Aš jų neužtariau, nes aš
nepriklausiau profsąjungai.
Kai jie atėjo manęs,
nebuvo kam užtarti.

Genocidas...

*tai ištisų arba dalies gyventojų grupių
naikinimas dėl jų rasės, tautybės, religijos,
politinės arba socialinės priklausomybės.*

Užduotys

1. A. Savais žodžiais paaiškink ryšį tarp Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos ir holokausto.

B. Ką deklaracijos pavadinime reiškia žodis „visuotinė“?

2. Kurios žmogaus teisės, tavo nuomone, yra pačios svarbiausios? Kodėl? Daugiau apie žmogus teises skaitykite Jungtinių Tautų Organizacijos ir „Amnesty International“ internetiniuose tinklalapiuose.

3. Ar tarptautinis tribunolas gali užkirsti kelią genocidui? Kokie argumentai būtų už ir prieš?

Taip, kadangi...

Ne, kadangi...

4. Įsivaizduok, kad dalyvauji Eichmanno teisme kaip žurnalistas. Tavo užduotis – per televizijos naujienas tiesioginiame eteryje komentuoti, kas vyksta teismo salėje. Kokiais žodžiais apibūdintumei Eichmanno argumentą?

3 Kur žodžio laisvės riba?

Antisemitizmą išgalvojo ne naciai. Žydai buvo diskriminuojami ir persekiojami šimtmečius. Priešiškumas žydams nedingo ir pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Neonacių grupės, atskiri asmenys, net valstybių vadovai tebesilaiko antisemitinių pažiūrų ir jas propaguoja.

Seni mitai

Antisemitizmą išgalvojo ne naciai. Žydai buvo diskriminuojami ir persekiojami nuo senų laikų. Pavyzdžiui, tūkstančiai žydų buvo nužudyti 1350 m., pasklidus gandams, kad jie sukėlė marą. 1929 m. žydai buvo apkaltinti dėl Niujorko biržos žlugimo. Europoje iki šiol gajūs mitai, esą žydai siekia valdyti pasaulį, neva jie labai turtingi.

Nauji mitai

Holokaustą pergyvenę žydai, likę gyventi savo gimtosiose šalyse, kūrė naują gyvenimą, stengėsi atgaivinti kultūrą ir tradicijas. Tačiau jie susidūrė su naujomis antisemitizmo formomis. Viena iš jų – holokausto neigimas.

Kauno choralinė sinagoga
(pastatyta 1872 m.)

Anos Frank paminklas
Utrechte, Olandijoje

Neteisingi sugretinimai

Pasaulio istorijoje holokaustas nėra vienintelis genocidas, ir naciai persekiojo ne tik žydus. Tačiau holokaustas išsiskiria tuo, kad naciai siekė išnaikinti žydus kaip tautą ir darė tai pagal iš anksto parengtą planą. Iki tol nieko panašaus nebuvo įvykę. Kai kada yra siekiama sumenkinti holokausto svarbą, gretinant jį su kitais istoriniais įvykiais arba siekiant pasverti kančią, ją lyginant su kitų žmonių grupių netektimis. Lietuvoje tokį neteisingą sugretinimą iliustruoja populiari nuomonė, kad žydai patys išprovokavo žudynes. Jie tariamai tarnavo tarybinei valdžiai, trėmė Lietuvos piliečius, o šie, karui prasidėjus atlygino kaimynams už tokią Lietuvos išdavystę.

Žydų kepykla Berlyne

Užduotys

Tarptautinė neonacių demonstracija Roskilde, Danijoje, 1997 m.

Holokausto neigimas

Nuo nacių išvaduotoje Europoje antisemitizmo idėjos neišnyko. Europoje ir Jungtinėse Valstijose atgimė neonacių grupės. Sekdamas Hitleriu jos skelbia, kad „baltoji rasė“ pranašesnė už kitas, pasisako prieš mažumas, o kartu ir prieš žydus. Pasak neonacių, žydai patys išsigalvojo holokaustą, o Aušvico mirties stovyklą sugalvojo, kad kitos šalys palankiai žiūrėtų į naujai sukurtą žydų valstybę. Jų teigimu, ir Anos Frank dienoraštis buvo pramanytas.

Baudžiamoji atsakomybė už įžeidimus

Neonaciai savo idėjas aktyviai skleidžia internete. Jas palaiko ir radikališios dešiniųjų politinės grupės. Akivaizdu, kad skleisdami melą, holokaustą neigiantys asmenys sąmoningai siekia įžeisti žydus. Todėl daugelyje Europos šalių holokausto neigimas yra vertinamas kaip nusikaltimas.

Holokaustas...

tai žydų persekiojimas ir žudynės per Antrąjį pasaulinį karą.

Ingas Hasselbachas

1. Paaiškink, kodėl neteisinga teigti, kad antisemitizmą sugalvojo naciai. Atsakymą pagrįsk dviem pavyzdžiais.

2. Kai kuriose šalyse holokausto neigimas nėra draudžiamas. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur žodžio laisvė yra svarbesnė. **Kokia tavo nuomonė šiuo klausimu?**

3. Ingas, pilnas neapykantos ir įniršio jaunuolis, buvo vienas aršiausių Vokietijos neonacių. Vėliau jis sakė, kad taip jis „išsikraudavo“. 1992 m. kartu su savo bendrais Ingas atakavo namą, kuriame gyveno turkai. Žuvo keletas namo gyventojų. Po užpuolimo jis nusprendė sustoti, pranešė apie tai per televiziją ir liudijo prieš buvusius draugus teisme. Ingas lankėsi mokyklose pasakodamas savo istoriją, išleido autobiografinę knygą.

A. Kaip manai, kodėl jaunuoliai tampa neonaciais? Pažymėk varnelę vieną iš pateiktų atsakymų arba įrašyk savo.

- Nori jaustis viršesni už kitus.
- Nepakankamai žino apie Antrąjį pasaulinį karą.
- Siekia sukurti geresnę visuomenę.
- Jiems labiau patinka būti grupėje nei vieniems.
-

B. Kaip manai, kodėl sunku išeiti iš grupės? Išvardyk keletą priežasčių.

4 Izraelis. Viltys ir sunkumai

Daugelis žydų tikėjo kada nors turėsia savo valstybę. Tokia buvo sionizmo idėja. Žydai siekė tautinės valstybės, kad apsigintų nuo antisemitizmo. Po holokausto daug žydų paliko gimtuosius kraštus ir persikėlė į kitas šalis, tarp jų į Palestiną. 1948 m. ten buvo paskelbta Izraelio valstybė.

Sionizmas

Sionizmas – tai judėjimas už politinių žydų tautos namų atkūrimą istorinėje žemėje. Netoli Jeruzalės esantis Siono kalnas yra viena svarbiausių žydų istorinių vietų, biblinis Izraelio ir jo sostinės Jeruzalės simbolis. Judėjimas iškilo tautinių atgimimų laikotarpiu devyniolikto amžiaus pabaigoje kaip atsakas į pogromus Rytų ir antisemitizmą Vakarų Europoje. Dabartinės Izraelio ir Palestinos žemės prieš 2 tūkst. metų priklausė Romos imperijai ir vadinosi Palestinos provincija. Vėliau ši teritorija priklausė Turkijai, o nuo 1914 m. iki 1947 m. – Didžiajai Britanijai.

6 dienų karas. Šmuelis Kerenas-Krolis (kareivis kairėje).

Pergyvenę holokaustą ir netekę šeimų žydų vaikai iš našlaičių prieglaudos Lodzėje. Didžioji dalis vaikų iš šios nuotraukos 1946 m. buvo perkelti į Palestiną. Nuotraukos savininkas Šmuelis Kerenas-Krolis (g. 1933 m. Pabradėje) stovi berniuko su kamuoliu dešinėje.

Antisionizmas

Po Antrojo pasaulinio karo sovietų kontroliuojamose teritorijose likę gyventi žydai patyrė valstybės remiamą antisemitizmą. Po Izraelio paskelbimo 1948 m. Tarybų Sąjunga palaikė žydų valstybę, tikėdamasi sustiprinti savo įtaką Vidurio Rytuose. Šis palaikymas truko neilgai, nes Izraelis aiškiai išreiškė savo provakarietišką, ypač proamerikietišką, orientaciją. Tarybinio bloko šalys palaikė Izraelio priešus, arabų šalis, ir vedė antižydišką vidaus politiką, vadinamą antisionizmu. Pavieniai žydai buvo kaltinami, pavyzdžiui, šnipinėję Vakarams, kai kurie buvo kalinami. Daugelis negalėjo gauti išsilavinimą atitinkantį darbą. Tai vertė žydus emigruoti.

Šmuelis Kerenas-Krolis

1948 m.

Po Pirmojo pasaulinio karo suintensyvėjo konfliktai tarp arabų, žydų ir britų administracijos. 1947 m. lapkritį Jungtinės Tautos pasiūlė padalinti teritoriją į dvi valstybes: Izraelį ir Palestiną. Žydai šį pasiūlymą priėmė. Palestinos arabai ir kaimyninės arabų šalys – atmetė. 1948 m. Žydų tautinis komitetas paskelbė Izraelio valstybę. Ją iš karto puolė kaimyninės arabų šalys, kad visiškai sunaikintų. Izraelis apsigynė. Arabų lyderiai ragino palestiniečius palikti savo teritoriją, garantuodami jiems greitą Izraelio sunaikinimą, o pabėgėliams – grįžimą. Izraeliečiai pasiskirstė: vieni siekė, kad arabai liktų, kiti – ragino trauktis.

Arabų lyderiai pažado pabėgėliams neįvykdė, aplinkinės arabų šalys jų nepriėmė.

Daugybė palestiniečių gyvena miestais virtuosiose pabėgėlių stovyklose, kurias administruoja Jungtinės Tautos. Iš Izraelio nepasitraukę palestiniečiai gavo Izraelio pilietybę. 1967 m. kilo dar vienas karas ir nuo tada įtampa nebenuslūgo. Karai ir konfliktai nusinešė daug gyvybių.

Izraelio visuomenė yra įvairiakultūre

Arabų valstybių karas prieš Izraelį tiesiogiai įtakojo įvairiose pasaulio šalyse gyvenančius žydus. Kai kuriuose musulmoniškuose kraštuose žydai buvo užpuldinėjami, grobiamas jų turtas. Tai paskatino migraciją į Izraelį. 1948 m. Šiaurės Afrikoje ir Viduriniuose Rytuose gyveno daugiau nei 800 tūkstančių žydų. Septyniasdešimtajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje skaičius sumažėjo iki 30 tūkstančių. Daugiausia žydų gyvena Maroke. Nuo 1989 m. į Izraelį atvyko gyventi daugiau nei milijonas rusakalbių žydų. Šiandieną Izraelio visuomenę sudaro daugiau nei iš 100 šalių atvykę žydai.

Dabartinės Izraelio ir Palestinos žemės prieš 2 tūkst. metų priklausė Romos imperijai ir vadinosi Palestinos provincija. Vėliau ši teritorija priklausė Turkijai, o nuo 1914 m. iki 1947 m. – Didžiajai Britanijai.

Užduotys

1. A. Kiek metų po holokausto buvo sukurta Izraelio valstybė?

B. Paaškind savais žodžiais, kodėl tuo metu sionizmo idėjos buvo svarbios daugeliui žydų?

2. Izraelio visuomenė yra daugiakultūre. Paaškind, kodėl.

Martinas Liuteris Kingas

3. „Kas yra antisizionizmas? Tai tautos teisės neigimas. Esminės teisės, kurią pripažįstame Afrikos ar bet kurios kitos žemės rutulio tautai. Tai, mano drauge, antižydiška diskriminacija vien todėl, kad jie yra žydai. Trumpai tariant, tai antisemitizmas.“

A. Sužinok daugiau apie Martiną Liuterį Kingą.

B. Paaškind, kodėl antisizionizmą jis prilygina antisemitizmui.

5 Tik kritika ar jau antisemitizmas?

Naujienos apie Vidurinių Rytų konfliktą traukia žiniasklaidos dėmesį labiau nei bet kuris kitas konfliktas pasaulyje. Kai kurie politikai ir tarptautiniai forumai ypatingai kritikuoja Izraelio atsaką į valstybės saugumui keliamą grėsmę. Už šios kritikos kartais slepiasi ne realios situacijos analizė, bet antisemitiniai įžeidinėjimai.

Izraelio, kaip ir bet kurios kitos valstybės, politika yra atvira kritikai ir diskusijoms. Kaip ir kitose demokratinėse valstybėse, Izraelio piliečiai kritikuoja savo valdžią. Izraelio vyriausybės kritika nėra automatiškai antisemitinė. Deja, kartais atsitinka, kad kritika virsta antisemitizmu. Jei kritikuojant nuskamba visų žydų kaltinimai pasauline konspiracija ar krikščionių kraujo naudojimu, tai labiau primena priešišumą žydams kaip grupei nei konstruktyvią valstybės politikos kritiką.

Kartais žmonės, saugodamiesi apkaltinimo antisemitizmu, nemini žydų, o kritikuoja, pavyzdžiui, sionizmą. Tokie kritikai linkę patys viską paaikškinti, nepaisydami žydų teisės apibrėžti savo tapatybę ar išreikšti nuomonę.

„Naciai!“

Kai kurie žmonės Izraelio politiką lygina su nacių Vokietija: „Izraeliečiai elgiasi su palestiniečiais taip, kaip naciai su žydais.“ Tai iš esmės neteisingas palyginimas. Valstybinė nacių politika siekė sunaikinti visus žydus. Izraelis – demokratinė valstybė, ir nevykdo rasistinės politikos. Izraelio-palestiniečių konfliktas, dėl kurio abi pusės turi aukų, yra teritorinis. Dabartinės Izraelio politikos sulginimas su nacių Vokietijos politika iš tiesų menkina holokausto tragediją bei kelia abejonių Izraelio valstybės egzistavimo teisėtumu. Tokie sulginimai sunkina Izraelio-palestiniečių taikos derybas.

Izraelio politikos kritika kaip antisemitizmo priedanga. Amsterdamas, 2002 m.

Diasporos žydai yra pastoviai puldinėjami. 2003 m. Kasablankoje (Maroke) buvo užpuolta keletas namų, taikytasi į žydus, nužudyti 54 žmonės. Protestuodami prieš šiuos išpuolius, marokiečiai išėjo į gatves.

Protestas

Žydai yra puolami visame pasaulyje kritikuojuant Izraelį. Kol kas dar tik Vakarų Europoje paplitusi nuomonė – Izraelio valstybės ir nacių Vokietijos politikos sulginimas, skatina antižydiškus veiksmus. Sakydami „Izraelis“ žmonės turi omenyje visus žydus. Toks nusistatymas irgi kelia antisemitizmą. Pavyzdžiui, kaip įvykių Vidurio Rytuose atgarsis 2003 m. lapkritį buvo užpuolta žydų mokykla Paryžiuje. Beveik tuo pat metu užminuota mašina įvažiavo į sinagogą Stambule, žuvo 20 žmonių. Izraelio kritika tampa antisemitizmu, kai remiamasi dvigubais standartais. Pavyzdžiui, yra labai aršiai kritikuojami Izraelio veiksmai, neatsižvelgiant į palestiniečių įvykdytus teroro aktus. Dvigubi standartai yra naudojami ir tais atvejais, kai Izraelio veiksmai yra kritikuojami labiau nei tokia pati kitų valstybių politika. Kartais šia kritika siekiama apskritai suabejoti Izraelio kaip žydų valstybės teise egzistuoti. Pagaliau, ar kas nors, nesutinkantis su, pavyzdžiui, Prancūzijos ar Lietuvos vyriausybės politika, keltų šių šalių egzistavimo teisėtumo klausimą?

„Siono išminčių protokolų“ vertimas į arabų kalbą, 1976 m.

Protokolai

Izraelio-palestiniečių konfliktas, senų prietarų atgaivinimas ir eksploatavimas dažnai naudojami kaip priedanga išreikšti neapykantą visiems žydams. Įsitikinimas, kad žydai turi slaptą planą dominuoti visame pasaulyje, yra labai paplitęs Vidurio Rytuose. Tikėjimas žydų konspiracija buvo ypač paplitęs Europoje ir JAV dvidešimto amžiaus pradžioje, pasirodžius „Siono išminčių protokolams“. Antisemitai išgalvojo žydų konspiracijos

istoriją, pateikdami daugybę išgalvotų smulkmenų, tarsi įrodančių žydų siekį užvaldyti visą pasaulį. Nors ši knyga yra absoliuti falsifikacija, ji ir toliau išlieka labai populiari dešiniuosiuose sluoksniuose, daugelyje arabų šalių. 2006 m. Irano prezidento išsakytas holokausto neigimas ir kvietimas sunaikinti Izraelį supurtė pasaulį. Daugelyje šalių, bet ne Lietuvoje, kilo protestai prieš tokį neįtikėtiną valstybės vadovo išsakytą antisemitizmą.

Parazitai ir gyvatės – klasikinės antisemitinės žydų įvaizdis. Izraelio ministro pirmininko A. Šarono karikatūra, 2001 m. Saudo Arabija.

Užduotys

1. A. Kodėl negalima kaltinti visų žydų už tai, kas vyksta Izraelyje?

B. Ar manai, kad panašūs dalykai atsitinka ir kitoms žmonių grupėms? Pateik pavyzdžių.

2. Pažvelkite į 2002 m. Amsterdame surengtos demonstracijos nuotrauką. Amsterdame meras uždraudė kai kurių plakatų užrašus.

A. Rask du tokius užrašus ir paaiškink, kodėl jie draustini.

B. Kaip manai, kodėl būtent šis paminklas buvo pasirinktas demonstracijai Amsterdame 2002 m.?

3. Izraelio ministro pirmininko A. Šarono karikatūra.

A. Kokie simboliai panaudoti karikatūroje?

B. Įsivaizduok, kad ši karikatūra yra internete. Kaip tinklalapio savininkui paaiškinsi, kodėl karikatūra turėtų būti ištrinta? Sukurk savininkui elektroninį laišką.

C. Įsivaizduok, kad esi tinklalapio administratorius. Jo vardu parašyk atsakymą savo reikalavimui. Paaiškink, kodėl jis būtent toks.

6 Amalė ir Odelija

**Ar turi draugų iš kitos kultūros ar kitokių religinių įsitikinimų?
Skirtumai neturėtų trukdyti draugystei.**

Odelija (kairėje) ir Amalė Jeruzalėje. Amalė yra netikras vardas. Ji ir jos šeima nenorėjo atskleisti tapatybės, todėl knygos viršelyje nesimato Amalės veido.

Galima į juos nekreipti dėmesio arba priimti kaip draugystės įvairovę, tačiau sunkumų gali iškilti draugystės pradžioje, kai dar gerai nepažįstate vienas kito ir vadovaujate išankstiniais supratimais. Amalė ir Odelija yra kilusios iš skirtingų kultūrų. Jos tapo draugėmis, bet jų draugystei teko įveikti ne vieną išbandymą.

Politinė situacija labai apsunkino draugystę. Amalija rašė: „Jei nori draugauti, politiką reikia atidėti į šalį, ypač draugystės pradžioje. Nepaprastai sunku priimti kitokią nuomonę, kalbant apie itin jautrius dalykus.“

Odelija rašė: „Dažnai atrodė, kad yra tiesiog per daug sudėtinga bendrauti su žmogumi iš visai kitos kultūros. Ypač kai turi pakankamai draugų iš savo aplinkos, tada ateina mintis, kad gal ir ne taip svarbu ieškoti naujų.“

Abi merginos mano, kad draugystė yra svarbesnė už skirtumus. Jos ir toliau draugaus. Dabar laiškuose mergaitės aptaria ir politinius klausimus. Abi nori, kad šalyje baigtųsi karas, tačiau įžvelgia skirtingas konflikto priežastis. Amalė sako: „Palestiniečių nelaimės prasidėjo 1948 m. Tie metai nutraukė arabiškąją šalies istoriją.“ Odelija rašo: „Mano seneliai turėjo palikti Maroką, nes kilus karui 1948 m. prasidėjo žydų persekiojimai.“

Draugystė liepsnojančioje Jeruzalėje

Amalei ir Odelijai buvo po aštuoniolika, kai jos susitiko per mokyklų mainų programą Šveicarijoje. Amalė – musulmonė palestinietė. Odelija – žydė iš Izraelio. Jeruzalė abiem mergaitėms yra jų gimtasis ir labai mylimas miestas.

Grįžusios namo jos ir toliau bendravo laiškais. Rašė viena kitai apie save, apie savo svajones, aptarė skirtumus tarp palestiniečių ir izraelitų. Jos taip pat rašė, ką galvojo viena apie kitą.

Jų laišakai paskelbti knygoje „Mes abi norime čia gyventi. Draugystė liepsnojančioje Jeruzalėje“. Mergaitės buvo du kartus susitikusios Jeruzalėje.

Užduotys

Mergaitės papasakojo viena kitai apie savo šeimas, jų šaknis, prosenelius. Odelijos seneliai kilę iš Maroko ir Argentinos. Visi Amalės proseneliai yra palestiniečiai. Tačiau okupacija giminę atskyrė, ir jiems yra sunku aplankyti vienam kitą.

Tai, kaip Amalė ir Odelija įsivaizdavo viena kitą pagal televizijos programas ir kitų žmonių pasakojimus, pasirodė netiesa. Odelija rašo, kaip turėtų būti sunku gyventi po „svetimą“ vėliava. Atrašydama Amalė sako, kad ne kiekvienas izraelietis yra jos priešas.

Ar ilgai truks jų draugystė? Mergaitės nežino. Šiandieną jos bendrauja atvirai, tačiau supranta, kad tai trapu. Amalė mano, kad jų gyvenimai susiklostys skirtingi. Ji ištekės, o Odelija bus pašaukta tarnauti kariuomenėje. Amalei sunku žinoti, kad vieną dieną draugė vilkės karinę uniformą, nors gerai supranta, kad Izraelyje visi jaunuoliai yra šaukiami į kariuomenę. Odelija jai pažadėjo, kad kariuomenėje ji elgsis labai atsakingai.

1. **A.** Savo žodžiais užrašyk, kokie 1948-ųjų ir 1949-ųjų metų įvykiai lėmė Amalės (pro)senelių likimą.

B. Savo žodžiais užrašyk, kokie 1948-ųjų ir 1949-ųjų metų įvykiai nulėmė Odelijos (pro)senelių likimą.

2. Odelija mano, kad labai sudėtinga draugauti su visiškai skirtingos kultūros žmogumi.

A. Paaiškink, kodėl.

B. Kaip būtų galima spręsti sunkumus, iškilusius dėl tokių skirtumų?

3. Kaip manai, ar knygai pavadinimas „Mes abi norime čia gyventi. Draugystė liepsnojančioje Jeruzalėje“ yra tinkamas? Paaiškink, kodėl.

4. Kaip manai, ar Amalė ir Odelija išliks draugės? Paaiškink.

Jaunimas ir istorinė atmintis

Beveik visuose Lietuvos miestuose, miesteliuose ir kaimuose prieš Antrąjį pasaulinį karą gyveno žydai. Kaip manai, ar reikėtų išsaugoti atminimą, jei žmonių neliko, o gyvenimo pėdsakai nebeatpažįstamai pakito (sinagogos virto sandėliais, kultūros namais ar kitos paskirties pastatais, kapinių paminkliniai akmenys išnešioti statyboms ir t.t.). Jeigu tavo atsakymas teigiamas, pagalvok, kaip galima būtų tai padaryti, ir užrašyk savo pasiūlymus.

1997 m. Lietuvos Respublikos Seimas Vilniaus geto likvidavimo dieną – rugsėjo 23 – paskelbė Lietuvos žydų genocido atminimo diena. Jungtinės Tautos 2005 m. nusprendė pasauline holokausto minėjimo data laikyti Aušvico-Birkenau mirties stovyklos išvadavimo dieną – sausio 27.

A. Ką žinai apie Vilniaus getą?

Senosios Švenčionių žydų kapinės: beveik neliko paminklų iš brangesnio akmens.

Aušvico-Birkenau mirties stovykla (dabartinė Lenkijos teritorija)

B. Ką žinai apie Aušvico-Birkenau mirties stovyklą?

Žydų ir marokiečių futbolo rungtynės Amsterdame

Imtis veiksmų

Nesusipratimai tarp žmonių ar žmonių grupių yra dažnas reiškinys. Greičiausiai, tu ir pats žinai bei gali pateikti keletą pavyzdžių.

A. Kartu su suolo draugu (-e) pateikite pavyzdį iš jūsų patirties. Jei tokių pavyzdžių nežinote, pateikite jų iš radijo ar televizijos naujienų. Pagalvokite, kaip nurodytu atveju galėtumėte padėti išspręsti konfliktą.

B. Parenkite tokį veiksmų planą, kad prie jūsų, tikėdami plano sėkme, norėtų prisijungti ir kiti žmonės. Surašykite, kokius žmones ir kokias organizacijas norėtumėte prijungti.

C. Sukurkite plakatą, raginantį žmones bendradarbiauti su jumis.

Ši mokomoji priemonė – tai antrasis iš trijų sąsiuvinių.

1. Žydai Europoje iki 1945 m. Europos žydų ir antisemitizmo istorija.
2. Antisemitizmas Europoje šiandieną.
3. Prietariai, diskriminacija, rasizmas ir antisemitizmas.

Šis trijų dalių mokomosios priemonės komplektas yra išleistas keliomis kalbomis ir skirtas naudoti kelių Europos šalių mokyklose. Medžiagą paruošė Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuras (ODIHR) ir Anos Frank namai, bendradarbiaudami su šalių-partnerių ekspertais.

ESBO

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją sudaro 56 Europos, Šiaurės Amerikos ir Centrinės Azijos šalys-narės. Šios organizacijos Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuras remia tolerancijos, žmogaus teisių gynimo ir kovos su diskriminacija iniciatyvas.

Daugiau – žr. www.osce.org/odihr

Anos Frank namai

Anos Frank namai – tai namas-muziejus Amsterdame, kuriame Antrojo pasaulinio karo metu slėpėsi Ana Frank. Muziejus propaguoja Anos Frank idealus ir per jos asmeninę istoriją, ir pabrėždamas jų šiandieninį aktualumą. Kovai su antisemitizmu, rasizmu, ksenofobija, tolerancijos bei pagarbos kitam įtvirtinimui skirti švietimo projektai sudaro svarią muziejaus veiklos dalį. Daugiau – žr. www.annefrank.org

Vilniaus jidiš institutas

2001 m. Vilniaus universitete įsteigtas Vilniaus jidiš institutas siekia užtikrinti unikalios Rytų Europos žydų kultūros tęstinumą bei studijas per kursų ir paskaitų akademinę ir platesniajai auditorijai rengimą, mokslinius tyrimus bei publikacijas, tarptautinių programų organizavimą bei švietimo projektus. Daugiau – žr. www.judaicvilnius.com

Tekstų autoriai: Ineke Mok, Piet van Ledden, Karen Polak (Anos Frank namai) **Vertė:** Rūta Puišytė **Lietuviško leidimo redaktorė:** Rūta Puišytė **Išleido:** Anos Frank namai, Amsterdamas **Lietuvių kalbos redaktorė:** Aistė Pangonytė, Gražina Deveikytė **Dailininkas:** Karel Oosting **Iliustracijų šaltiniai:** p. 1: Edwin Walvisch Fotografije, p. 2–3: Fania Brancovskaja, Irena Veisaitė, Charlotte Bogaert Fotografije, Dovas Levinas, p. 4–5: Markus Stuecklin/EPA, GPO, Gabriel Bach, p. 6–7: Lietuvos žydų bendruomenė, Günter Schneider, Linda Hirsch Fotografije, Demos Danmark, Dietmar Gust Fotografije Berlin, p. 8–9: Šmuelis Kerenas-Krolis, p. 10–11: Abdelhak Senna/AFP, Bram Budel, Stephen Roth Institute for the Study of Anti-Semitism and Racism/Tel Aviv University/Israel. MEMRI.org, p. 12–13: Naftali Hilger, p. 14–15: Vilniaus jidiš institutas, Ton Hendriks/Hollandse Hoogte, Olaf Kraak/ANP, p. 16: Vilniaus jidiš institutas, Vilniaus Užupio gimnazija/Virginija Mackonienė.

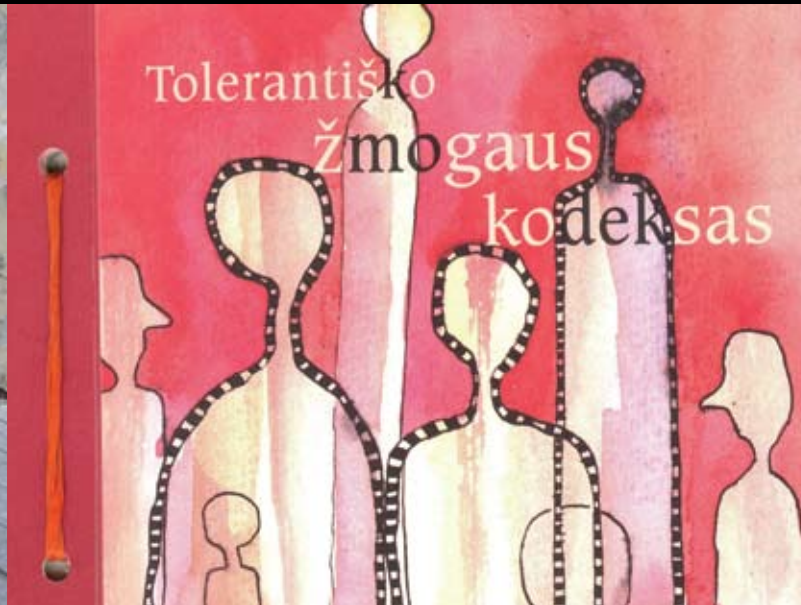
Visų šio leidinio iliustracijų panaudojimas yra suderintas su autorių teisių savininkais. Jei šiame leidinyje panaudota jums priklausanti iliustracija neturi reikiamų nuorodų, prašome susisiekti su Anos Frank namų muziejumi Amsterdame

7 Kaip su tuo kovoti?

Vilniaus Užupio gimnazijos moksleivių paruoštas bukletas „Tolerantiško žmogaus kodeksas“ ir spektaklis „Mylėk savo artimą“ – tai būdas kalbėti apie aktualius dalykus: žmonių jausmus, mokymąsi kritikuoti kitus ir pačiam priimti kritiką, siekti praktiškosios tolerancijos, kuri moko suprasti kitą. Pavyzdžiui, susitaikyti su konkrečiu žmogumi, pamatyti bloga ne tik kituose, bet ir savyje.

„Manau, tokia yra žmogaus prigimtis: klasėje visuomet atsiras atpirkimo ožys, kurio kiti nemėgsta. Valstybėje irgi tas pats, ir pasaulyje. Kaip su tuo kovoti?“
Audinga Urbonaitė, 18 m.

Užduotys

„Tolerantiško žmogaus kodeksas“, 2006:

3. NESIŠAIPAU IŠ KITOKIO.

Kiekvienas žmogus truputėlį praturtina pasaulį. Nes normalių žmonių nėra. Yra tik tokiais apsimetantys. Vadinasi, jie meluoja.

9. NEBIAU ATSIPRAŠYTI.

O ko bijoti? Tik šiuo būdu galima gauti atleidimą... Kito kelio nėra.

10. NEAPKALBU.

Niekada nesakyk už akių to, ko nepasakytum į akis, nes tai tolygu durti peiliu į nugarą ar pulti iš pasalų.

1. Išsirink vieną iš užrašytų tolerantiško žmogaus principų ir paaiškink, kodėl pritari arba nepritari.

2. Sugalvok ir įrašyk savo principą, kuriuo, tavo manymu, turėtų vadovautis tolerantiškas žmogus.